

УДК 371. 134: 811. 111'342

ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ТИПІВ ВИМОВИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК КОМПОНЕНТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Мацнєва О.А.

У статті розглядається проблема навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови. Визначається місце та роль такого навчання у формуванні соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов.

Інтеграція України у європейський освітній простір відкриває для випускників мовних вищих навчальних закладів, зокрема педагогічних, все більше можливостей для іншомовного спілкування. Дані досліджень сучасної англійської мови свідчать про те, що на сьогодні лише 2% мешканців Британських островів дотримуються норм британського національного вимовного стандарту (Received Pronunciation) [1, с. 9]. Це означає, що партнери по спілкуванню є носіями тих чи інших вимовних типів. Відтак, постає проблема навчання розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови, що знайшло своє відображення у вимогах до рівня сформованості мовленнєвої компетенції в аудіюванні у майбутніх учителів іноземних мов, якому відповідає рівень С2 (випускники мовного вищого навчального закладу вільно розуміють будь-яке розмовне мовлення під час безпосереднього або опосередкованого спілкування, навіть якщо мовець говорить у швидкому темпі, за умови, що слухачеві надається час для того, щоб звикнути до індивідуальних особливостей вимови мовця) [4, с. 113].

Проблемі навчання розуміння іншомовного мовлення у мовному вищому навчальному закладі присвячено чимало досліджень. Виокремлено особливості навчання аудіювання на III курсі (Д.М.Шпринберг), розроблено

методику навчання аудіювання діалогічного мовлення (Б.Й.Ліхобабін), монологічного мовлення суспільно-політичного характеру (І.М.Алексєєва), обґрунтовано теоретичні засади навчання аудіювання як компоненту професійної діяльності перекладача (І.І.Халєєва), розроблено типологію лабораторних робіт для навчання студентів молодших курсів розуміння на слух монологічного, діалогічного мовлення та мовлення співрозмовника (Я.М.Колкер, Є.С.Устинова), а також методику навчання сприйняття та розуміння радіомовлення (А.М.Леус).

Однак проблема навчання розуміння іншомовного мовлення з національними та регіональними типами вимови не знайшла належного висвітлення. Порушена проблема безпосередньо пов'язана з проблемою формування у майбутніх учителів іноземних мов соціокультурної компетенції.

Мета цієї статті – уточнити місце та роль вивчення національних та регіональних типів вимови англійської мови у формуванні соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов.

Розглянемо детальніше зміст та структуру соціокультурної компетенції для досягнення поставленої мети. Зауважимо, що в методичній літературі не існує єдиного підходу щодо структурування цієї компетенції та визначення її компонентного складу.

Ми спираємось на дослідження В.В.Сафонові, яка в структурі соціокультурної компетенції виокремлює лінгвокраїнознавчу, соціолінгвістичну та культурознавчу (що може співпадати і не співпадати з лінгвокраїнознавчою) компетенції, причому різниця між ними полягає у характері знань, навичок та вмінь, якими оперує той, хто говорить / слухає, у процесі породження / сприйняття іншомовного мовлення, а також у тих здібностях чи якостях, що можуть бути розвинені в процесі оволодіння певною сукупністю іншомовних знань, навичок і вмінь [5, с. 98]. В контексті

зазначеної концепції дидактичний зміст соціокультурної компетенції включає

1) Знання про:

- а) відношення еквівалентності між одиницями рідної та іноземної мов;
- б) типи соціокультурних лакун, що можливі під час спілкування носіїв рідної та іноземної мов;
- в) носії та джерела етнічної, національно-культурної та соціально-класової інформації у мові;
- г) лінгвокраїнознавчу та соціолінгвістичну наповненість лексики виучуваних програмних тем;
- д) соціокультурні стереотипи мовленнєвої поведінки рідною та іноземною мовами, ступінь їхньої сумісності / несумісності;
- е) соціокультурні стереотипи немовленнєвої поведінки рідною та іноземною мовами, ступінь їхньої сумісності / несумісності, соціокультурні стереотипи, незнання яких може призвести до соціокультурних перешкод;
- є) загальне та специфічне в соціокультурних стереотипах мовленнєвої поведінки комунікантів, що говорять романськими або германськими мовами, при зіставленні цих стереотипів через призму західної Єврокультури;
- ж) загальне та специфічне у світосприйнятті та світогляді представників різних типів соціумів як носіїв західної Єврокультури;
- з) соціокультурні аспекти мовленнєвої поведінки іноземною мовою в умовах моно- і міжкультурного спілкування.

2) Навички:

- а) впізнання країнознавчо маркованих мовних одиниць та геополітично маркованих регіональних понять;
- б) тлумачення соціокультурного змісту різних типів текстів, що вивчаються;
- в) коректного використання соціокультурно маркованих одиниць у мовленні;

г) перекладу країнознавчо маркованих мовних одиниць з іноземної мови на рідну та навпаки;

д) виокремлення загальнокультурного та специфічного (лінгвокраїнознавчого та соціолінгвістичного) компонентів у мовних одиницях та мовленнєвих стереотипах.

3) Вміння:

а) здійснювати соціокультурний аналіз текстів, що вивчаються;

б) обирати адекватний у соціокультурному та комунікативному планах стиль мовленнєвої поведінки;

в) описувати соціокультурні аспекти мовленнєвої поведінки іноземною мовою.

4) Здібності:

а) лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична та культурознавча спостережливість;

б) соціокультурна здатність до виявлення тенденцій у взаємодії загальнопланетарного та національного у змісті мовленнєвої поведінки;

в) соціокультурна неупередженість [5, с. 106-107].

Навчання розуміння іншомовного мовлення з національними та регіональними типами вимови передбачає вивчення особливостей сегментного та суперсегментного рівнів останніх. Ці рівні самі по собі є виключно інформативними. Якщо мовець з будь-якої причини відхиляється від прийнятих у мовній спільноті норм, навіть у випадку, коли це не заважає процесу комунікації, звукове оформлення «говорить» або про людину (про її територіально-діалектну приналежність чи соціальне походження, рівень освіти, професію), або про характер тексту, що вона вимовляє (про час його написання, приналежність до певного стилю, призначення) [2, с. 189]. Відтак, і мовний стандарт, і мовна / мовленнєва нестандартність плану оформлення тексту є носіями національно-культурної специфіки соціуму.

Спираючись на окреслений раніше зміст соціокультурної компетенції, запропонований В.В.Сафоною, ми дійшли висновку, що вивчення національних та регіональних типів вимови має поглибити знання студентів про мову як суспільне явище, носії та джерела етнічної, національно-культурної та соціально-класової інформації у мові, обізнаність з особливостями соціальних груп в інших культурах, надати експліцитну та імпліцитну інформацію (історичну, географічну, сучасну, соціальну тощо) про іншомовні країни.

З іншого боку, навчання розуміння іншомовного мовлення з національними та регіональними типами вимови має сприяти вдосконаленню навичок та розвитку вмінь упізнання країнознавчо маркованих мовних одиниць та геополітично маркованих регіональних понять, виокремлення соціолінгвістичного компоненту у мовних одиницях, більш глибокого тлумачення та аналізу соціокультурного змісту різних видів усних дискурсів, що вивчаються.

Нарешті, навчання розуміння мовлення носіїв різних вимовних типів має сприяти формуванню та вдосконаленню такої важливої здібності майбутнього вчителя іноземної мови, як лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична та культурознавча спостережливість.

Визначившись з роллю вивчення національних та регіональних вимовних типів у формуванні соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов, перейдемо до уточнення його місця в ній. Для цього розглянемо різні підходи до структурування соціокультурного компонента змісту навчання, що зустрічаються у сучасній методичній літературі.

Згідно з чинною Програмою з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) в структурі соціокультурного компонента виокремлюють соціокультурні знання (лінгвістичні та нелінгвістичні), навички і вміння (практичні та інтеркультурні) [4, с. 7]. Лінгвістичний складник поміж іншого передбачає ознайомлення студентів з

відповідними різновидами мовлення для глибокої обізнаності з особливостями соціальних груп в інших культурах [4, с. 8]. Отже, в межах розглянутої структури соціокультурного компонента змісту навчання вивчення національних та регіональних типів вимови є одним з аспектів лінгвістичних соціокультурних знань.

За П.В.Сисоевим, складниками соціокультурного компоненту змісту навчання є соціокомунікація (мова, мова жестів та писемна комунікація), національна ментальність (загальні характеристики, ситуативні характеристики та культурне самовизначення) та національне надбання (наука і мистецтво, історія і релігія, визначні місця) [6, с. 15]. Зокрема під соціокомунікацією розуміється сукупність прийомів і засобів усної та письмової передачі інформації представниками певної культури або субкультури. Одним з таких засобів є мова, до якої автор відносить специфічні відмінності (на рівні лексики, граматики та фонетики) між існуючими мовними варіантами [6, с. 15]. Відтак, вивчення національних та регіональних типів вимови є лінгвістичним аспектом соціокомунікації.

Здатність розпізнавати лінгвістичні маркери соціальних класів, регіонального та національного походження, етнічної належності та професійних груп, до яких відносять лексику, граматику, фонетику, просодичні характеристики, паралінгвістичні засоби та мову тіла, передбачена Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти як аспект соціолінгвістичної компетенції [3, с. 118].

Ми дотримуємось думки, що вивчення національних та регіональних типів вимови слід розглядати як компонент соціолінгвістичної компетенції, яка, в свою чергу, є складовою соціокультурної компетенції.

Таким чином, нами було уточнено місце та роль навчання розуміння іншомовного мовлення з національними та регіональними типами вимови у формуванні соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов:

- 1) вивчення національних та регіональних типів вимови слід розглядати як

компонент соціолінгвістичної компетенції, яка, поряд із лінгвокраїнознавчою та культурознавчою, є складовою соціокультурної компетенції; 2) зазначений компонент має сприяти вдосконаленню відповідних соціокультурних знань, навичок, умінь та здібностей майбутніх учителів іноземних мов.

Перспективи подальшого дослідження порушеної проблеми ми вбачаємо у розробці ефективної підсистеми вправ для навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови, що, в свою чергу, потребує уточнення змісту та структури такого навчання.

Література

- 1) *Бубенникова О.А.* О современной культурно-лингвистической ситуации в Англии // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – №3. – С. 7-22.
- 2) *Верещагин Е.М., Костомаров В.Г.* Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: «Русский язык», 1983. – 269 с.
- 3) *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
- 4) *Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авторів: С.Ю.Ніколаєва, М.І.Соловей (керівники).* – Вінниця: Нова книга, 2001. – 246 с.
- 5) *Сафонова В.В.* Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. – Воронеж: ИСТОКИ, 1996. – 237 с.
- 6) *Сысоев П.В.* Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка // Иностранные языки в школе. – 2001. – №4. – С. 12-18.

The article deals with the problem of teaching future teachers listening comprehension taking into consideration national and regional accents. It is viewed as an essential component of future foreign languages teachers' socio-cultural competence. The place and role of national and regional accents studying in forming the socio-cultural competence are specified. It is regarded as an aspect of socio-linguistic competence, which aims to improve future teachers' socio-cultural knowledge, habits, skills and abilities.